

Naklanken

2018–2019

Nijmeegse Stichting
voor Kamermuziek

- **Pavel Kolesnikov, Elina Buksha, Calidore Quartet**
- **Hexagon Ensemble, Duo Bilitis**
- **Arcadi Volodos**
- **Brentano Quartet**
- **Nelson Goerner**
- **Amihai Grosz, Sunwook Kim, Guy Braunstein,
Zvi Plessner**
- **Busch Trio**
- **Sergej Khachatryan, Lusine Khachatryan**

Pavel Kolesnikov, Elina Buksha, Calidore Quartet

18 oktober 2018

door Thea Stadlander

Een boeiende opening van het nieuwe seizoen

Het nieuwe seizoen van de Nijmeegse Stichting voor Kamermuziek is dit jaar geopend met een bijzonder concert. Op het programma stond voor de pauze een piano-viool-duo en een strijkkwartet, en na de pauze een concert voor viool, piano en strijkkwartet. Voor velen van ons waren de werken van Mendelssohn en Chausson niet of nauwelijks bekend.

Ondanks de parkeerproblemen wegens de verbouwing van De Vereeniging was het gezellig vol. De voorzitter van de NSvK, Henk Beerten, heette ons met warmte welkom en maakte ons nieuwsgierig naar het programma van volgend jaar. Dan jubileert de Stichting Kamermuziek en wordt dan zeventig jaar. Sinds ik in 1962 in Nijmegen ben komen wonen, heb ik een abonnement op de Nijmeegse Kamermuziekserie. Daar heb ik nooit spijt van gehad, want waar kun je zulke topmusici beluisteren tegen een prijs van minder dan €20 per concert?

Als eerste hoorden we de vioolsonate voor piano en viool van Beethoven opus 12. Beethoven heeft waarschijnlijk in 1798 deze sonate zelf uitgevoerd met Schupanzigh als violist. Daarna heeft Beethoven als pianist niet veel meer opgetreden. Door gehoorproblemen werd hij gedwongen zijn carrière als concertpianist af te breken. Zoals Gerard op het Veld al in het programma vermeldde heeft de pianist het voor het zeggen. Pavel Kolesnikov nam dan ook meteen de leiding en droeg zijn thema's schitterend voor. Ook in het passagewerk was hij mooi doorzichtig en licht van toets. Je hoorde duidelijk dat de violiste Elina Buksha een begeleidende rol had. Maar in het vraag-en-antwoord-spel miste ik van haar voldoende klank. Eigenlijk gold dat voor de hele sonate. Er was geen balans en dat lag beslist niet aan de pianist. Bij navraag in de pauze bleek, dat veel mensen in de zaal de violiste niet goed hadden kunnen horen. Menigeeen op het amphitheater en het balkon heeft dit echter niet zo ervaren.

Het Calidore Quartet speelde Mendelssohn, een laat werk uit 1847. De componist overleed in datzelfde jaar. Dat hij de plotselinge dood van zijn zusje Fanny niet verwerkt had, was goed te horen. Verdriet, onmacht, en woede wisselden elkaar af. Wat hebben deze vier strijkers dat prachtig laten horen. Zeer op elkaar ingespeeld als een éénheid, diep van toon, grillig, heftig en berustend. Hun spel heeft mij zeer beroerd.

Na de pauze Chausson met een niet veel voorkomende combinatie, solo voor viool en piano en kwartetbegeleiding. Tot mijn gelukkige verbazing hoorde ik hier de viool wel mooi doorkomen. De pianist echter deed mij versteld staan, wat een technische begaafdheid en wat een voordracht. Het kwartet begeleidde heel alert en vol passie.

Kortom een boeiende opening van het nieuwe seizoen, waar ik zeer van genoten heb.

Hexagon Ensemble, Duo Bilitis

13 november 2018

door Piet Timmermans

Russische reis

Het is 13 november, iets na acht uur 's avonds. De grote zaal van De Vereniging is goed gevuld; vanuit het amfitheater heb ik een mooi achteraanzicht op de honderden concertgangers voor me. Het is overwegend een uitzicht op grijze, blauwe en zwarte colberts, truien, vestjes en jurken, en de veelal met grijs tot zilvergrijs haar bedekte schedels. Opvallend in deze wat seniore omgeving: rechts-achterin een groot aantal jonge mensen, bijna als een gesloten blok, dicht bij elkaar alsof ze wat steun zoeken in deze voor hen op het oog wat onwennige omgeving. De zaal zoemt en gonst in afwachting van wat een verrassend programma en een bijzonder samenstel aan musici belooft te zijn.

Negen onderdelen omvat onze avond, sommige daarvan als serie van enkele liederen. Een Russisch programma door een alliantie tussen het Hexagon Ensemble (vijf blazers en piano) en het Duo Bilitis (harp en zang). De speellijst wordt opgestart met werk van drie voor de meeste aanwezigen onbekende componisten: Mikhail Ippolitov-Ivanov, Sergej Tanejev en Nikolaj Medtner. Daarna, ter weerszijde van de pauze de bekende namen van Sergej Rachmaninov, Pjotr Iljitsj Tsjaikovski, Sergej Prokofjev en Nikolaj Rimski-Korsakov. De grote variëteit in composities en instrumentatie vraagt heel wat van de musici. Zullen ze erin slagen om in de veelheid van wisselende samenstellingen, klankkeuren en ritmes de aandacht vast te houden en ons te raken en ontroeren?

Op de eerste etappe van onze Russische reis worden we meegenomen door het Hexagon Ensemble voor 'Een avond in Georgië' van Ippolitov-Ivanov. Een herinnering aan een weemoedige avond vol melodieuze, dansante kleine scènes; ik hoor rondo's en zie pirouettes in een decor van warme herfstkleuren; de muziek roept schilderijen op van Wassily Kandinsky. We vervolgen met drie liederen van Tanejev door Duo Bilitis, (sopraan Ekaterina Levental en harpiste Eva Tebbe) in combinatie met Frank Peters (piano) van het Hexagon. De combinatie van piano en harp levert een stevige basis voor de sopraan maar tegelijk ook een rijkdom in de begeleiding en partnerschap voor een muzikale dialoog. We beleven de 'zonsopgang' door het slaapkamerraam; we zien een 'kleine man' op jacht, energiek, dynamisch en expressief; we lopen 'in de avond langs de kust' en verliezen ons hart aan de zee, de golven hebben het meegenomen. Medtner is vervolgens onze loods op een emotionele, dramatische reis; van 'de poorten van het heilig huis' door 'schemering' en 'winteravonden' naar een hemelse 'overweldiging' door de natuur. Levental en Peters geven deze reis op een prachtige manier vorm, de 'overweldiging' roept sublieme beelden op als van de schilder Turner.

Hierna komen de grote namen: de 'Danse Russe' uit Het Zwanenmeer van Tsjaikovski in een bewerking voor twee harpen door Debussy (1876). Alleen al de opstelling met die twee grote harpen vooraan op het podium is een feest om te zien; en de muziek zal niet onbekend zijn. Ik noteer een geheimzinnige sfeer, een melodie die uit het niets ontstaat; ik hoor belletjes en een slee achter paarden in galop, heerlijk. Na de pauze gaan we op stap met Rimski-Korsakov in zijn Kwintet opus postuum in Bes (1876, 1912). Op het podium centraal de vleugel, links geflankeerd door fluit en klarinet (respectievelijk Wout van den Berg en Arno van Houtert) en aan de rechterzijde hoorn en fagot (respectievelijk Christaan Boers en Marieke Stordau). Het werk bruist en sproeit van de energie, het zingt in ons, trekt ons onweerstaanbaar mee in

meeslepende melodieën en geeft ons plezier. Alle instrumenten krijgen hun kans om in solo-passages of in markante combinaties te schitteren; ik noteer fluit plus hoorn en fluit plus klarinet, maar ook naar het einde een sonore, bronzen ensembleklank.

Het concert wordt afgesloten met een werk van Sviridov (1915–1998), die voornamelijk componeerde in de negentiende-eeuwse tradities, op basis van toegankelijke melodieën en Russische volksliederen. Met die aanpak bleef hij populair in de Sovjet Unie, maar blijkt nu ook in een geheel andere context aan te kunnen spreken. ‘De Sneeuwstorm’ uit 1974 is door het Hexagon Ensemble speciaal voor deze avond omgezet naar de gezamenlijke bezetting van het Hexagon met Duo Bilitis. De opstelling is adembenemend: de twee harpen in V-vorm voorop, met de vijf blazers daar als een scherm omheen, en op de achtergrond de vleugel als solide basis. Het is een vrolijk feest, startend met een rondo, met melodieën die in wisselende kleurrijke combinaties worden doorgegeven, en eindigend in een breed uitwaaiierende galop van het hele ensemble. Als toegift nog een klein brilliant knallend werkje van dezelfde componist.

Applaus voor Hexagon Ensemble en Duo Bilitis, voor een meeslepende uitvoering, concertant en meeslepend. Applaus voor de componisten uit de zo rijke Russische muziektraditie, voor hun vermogen om ons direct in het hart te raken. Applaus voor Remieg Aerts en Floris Meens van de NSvK om deze combinatie te programmeren. Applaus ook voor De Vereeniging waarin we deze muzikanten en deze muziek kunnen ontmoeten. Na afloop had ik een gesprekje met Marieke Stordau van het Hexagon; welke aspecten karakteriseren de veel geroemde akoestiek van de Grote Zaal, ervaart ze die ook als uitvoerend musicus en welke betekenis heeft die voor haar spel? ‘De akoestiek is zeer zeldzaam omdat die een bijna absolute transparantie voor elke muzikale nuance en geluidsgradering combineert met een warme klank. Het geluid wordt in alle nuances tot in elke hoek van de zaal gedragen en daardoor weet je je als musicus nauw verbonden met alle bezoekers. Die transparantie en verbondenheid stellen ook hoge eisen aan je, omdat geen misslag of foute aanzet wordt gecamoufleerd. Maar dit stimuleert je om je volledig te concentreren, om naar beste vermogen muziek te maken. Het is een feest om hier te spelen; als De Vereeniging op ons jaarprogramma staat kijk ik daar erg naar uit. Het is zeer uitzonderlijk wat hier gebeurt, zo’n akoestische kwaliteit en zo’n groot betrokken publiek; dat is een feest voor elke musicus.’

Ik verlaat ’s avonds laat De Vereeniging en loop langs de stellages aan de achterzijde op weg naar huis. Ik denk aan Oscar Leeuw die dit gebouw juist honderd jaar geleden heeft ontworpen. En ik denk aan Sándor Joó, de directeur die dit gebouw tussen 1982 en 1998 weer tot leven heeft gewekt. Hij trof De Vereeniging aan als een ernstig verwaarloosd, deels zelfs vernield gebouw. Maar hij herkende als musicus ook de geweldige kwaliteit van de Grote Zaal, hij wist dat de drie vergaderzaaltjes ingeprutst waren in een schitterende Kleine Zaal. Het zou zijn missie worden om de grandeur van de Grote Zaal te herstellen, en de Kleine Zaal te reconstrueren. In 1998, bij zijn afscheid als directeur, waren de belangrijkste stappen gezet. Het interieur van de Grote Zaal was goeddeels hersteld, het bestek voor reconstructie van de Kleine Zaal en de bouw van de aanpalende foyer gereed en het bouwbudget nagenoeg rond. Anderen hebben daarna die plannen uitgevoerd en verdere deelplannen ontwikkeld, met nu de ‘faciliteiten voor de artiesten’ in afronding. In april van dit jaar is Sándor overleden, hij heeft de afronding van het grote werk niet mogen meemaken. Hij had ook kritiek op sommige keuzes van de architect bij de herinrichting van de gangen en foyer. Maar hij zou een plek hebben verdiend als eregast bij de aankomende afsluiting van het grote werk waarvan hij al in 1982 droomde als aankomend directeur van De Vereeniging.

Arcadi Volodos

12 december 2018

door Bas van Nooten

Een virtuoos in rustiger vaarwater

Toen jaren geleden Arcadi Volodos voor het eerst optrad in Nijmegen – en voor zover mij bekend – ook voor de eerste keer in Nederland, werd hij aangekondigd als een echte virtuoos met pianistische mogelijkheden waar die van andere meesters ophouden. Wereldwijd werd hij hoog geprezen. Inmiddels is hij in rustiger vaarwater beland, getuige het voorliggende programma met een groot aantal kortere stukken waarvoor virtuoos vertoon niet direct van node lijkt.

Men had nog net het programma kunnen bestuderen toen de lichten van zaal en podium uitgingen en Volodos uit het duister tevoorschijn leek te komen en in alle rust plaatsnam aan de spotlight-verlichte vleugel.

Een minder bekende vroege sonate van Schubert werd gevolgd door diens 6 Moments Musicaux, welke goed bekend zijn bij de pianoliefhebbers door hun reminiscenties aan vroegere lessen. Men kon nu goed horen hoe ze klinken als ze perfect gespeeld worden, met fraai doorlopende melodieën, milde maar ook sterke contrasten en de vele schakeringen tussen piano en forte. Wat een beheersing! De zaal was doodstil.

In de pauze de nodige commentaren: 'waarom geen impromptu's', 'wat veel vrijheden in de Moments Musicaux', 'het echte werk moet nog komen'. Fervente liefhebbers konden hun verzamelwoede uitleven op de grote collectie cd's van Volodos die in de hal uitgesteld waren.

Na de pauze begon Volodos met de overbekende eerste prelude van Rachmaninov. De stevige inzet bracht de zaal direct tot rust. Een wonderlijk stuk dat toch altijd indruk maakt; het was de componist, vlak na zijn conservatoriumstudie, naar eigen zeggen zomaar 'ingevalen'. Het werd in korte tijd wereldberoemd en kreeg het epitheton 'Klokken van Moskou'. Na Rachmaninov's eigen pianorecitals werd er vaak net zolang geapplaudisseerd tot hij ook nog 'de Prelude' als extra had gespeeld. Volodos gaf een warmbloedige vertolking, ook van de volgende meer ingetogen preludes, van een liedbewerking onder de titel 'Romance', van een serenade (waarvan Rachmaninov zelf een opname maakte) en van één van de Etudes-Tableaux. De laatste kreeg een magistrale vertolking van Volodos, alsof je de sterren aan een wijs firmament zag.

Het laatste programmadeel omvatte werken van Skrjabin, naast componist ook pianist, die al sinds jeugdige leeftijd meerdere keren in Amsterdam gespeeld heeft. Zijn muziek, ook orkestrale composities, werd maar moeizaam geaccepteerd. Van de vele pianowerken hoorden we nu minder bekende, hoewel *Vers la flamme* nog wel eens gespeeld wordt; lange tijd geleden op ditzelfde podium door Sviatoslav Richter. Volodos, met zijn omvangrijk pianistisch palet, vond als het ware moeiteloos de weg in deze buitenissige composities met hun ongrijpbare harmonieën en korte melodische fragmenten die na enige herhalingen in het niet leken te verdwijnen, naar het oneindige, naar het transcendente! Niet voor iedere muzikliefhebber bleek dit gesneden koek te zijn; 'wat moeten we hiermee?' was de reactie. Advies aan de geïnteresseerde: vaak beluisteren c.q. zelf spelen.

Na staande ovaties volgden nog twee toegiften: een menuet van Schubert en een kort stuk van Mompou. Ondergetekende was in de bijzondere gelegenheid ook Volodos' optreden in Amsterdam te horen. Hij speelde hetzelfde programma en kreeg na dit indrukwekkend optreden opnieuw staande ovaties. Maar omdat Amsterdam de hoofdstad is speelde Volodos nu vier toegiften: beide bovengenoemde, een intermezzo van Brahms (met het Dies Irae-thema) en Skrjabins eerste prelude (opus 2), een stuk van 16 maten, dat zomaar een prelude van Chopin zou kunnen zijn.

Van verschillende zijden ving ik op dat het programma nogal eenzijdig gevonden werd. Men had – van Volodos gehoord hebbende – verwacht meer pianistisch vuurwerk te krijgen in meer bekende werken. De samenstelling van het programma is in de eerste plaats aan de uitvoerend kunstenaar en Volodos richtte zijn aandacht nu op Rachmaninov en Skrjabin, zoals hij dat destijds deed op Mompou. Het bestuur van de Stichting voor Kamermuziek heeft hier over het algemeen, voor zover mijn ervaring betreft, weinig tot geen invloed op. Wat dat betreft kiezen topmusici hun eigen weg.

Brentano Quartet

15 januari 2019

door Constant Swinkels

De klanken van beklag

Het is niet lastig de gemene deler te vinden binnen de verscheidene werken die het Brentano Quartet ten gehore bracht. Het was een met tranen doordrenkt programma, waarin de majeure slechts enkele keren mocht figureren. Dat de naklank over een dergelijk programma, een klaagzang te noemen, door een ecooloog wordt geschreven, is wellicht toepasselijk. Immers, ecologen hebben genoeg om over te klagen, en doen dat graag. Klimaatveranderingen, de zesde massa-extinctie en de teloorgang van de natuur in het algemeen zijn stokpaardjes. Niets om vrolijk van te worden. Toch kan ik u geruststellen. Dit is mijn eerste klaagzang en ik ben bang dat ik er niet goed in ben. Meestal leg ik de nadruk op het positieve – ook daar zijn gelukkig voldoende voorbeelden van voor de ecooloog. Zodoende zal ik de pracht van het verdriet benadrukken.

Het belang van de muzikale klaagzang werd ons direct verklapt door het Brentano Quartet zelf, in de persoon van Harry Steinberg. Ongebruikelijkerwijs nam hij het woord voor aanvang van het concert, en sprak de zaal toe. Hij vertelde dat het een van de mooiste aspecten van muziek is dat het ons helpt om lastig uit te drukken gevoelens in klank te vangen. Op deze wijze kan muziek ons helpen om in moeilijke tijden de wereld een beetje te begrijpen. Hoewel de zinspelning hoogstwaarschijnlijk politieke situaties betrof, kon ik mij als ecooloog alleen maar bedenken dat we een keer een concert in de Oostvaardersplassen zouden moeten organiseren... Hoe het ook zij, nergens worden emoties mooier vertolkt dan in de elegieën die wij deze avond te horen kregen. Tot slot gaf het kwartet aan dat alle stukken achtereenvolgend gespeeld zouden worden, zonder applaus tussendoor.

Uit alles wat Harry Steinberg ons vertelde sprak de passie van het Brentano Quartet voor hetgeen zij op het punt stonden te gaan spelen. Het was dan ook een prachtige inkijk in de wereld van het viertal, en ik was blij verrast door deze introductie. De passie die uit de introductie sprak, werd even later vertaald in de eerste tonen van Dido's Lament van Henry Purcell. Uit het stuk spreekt een ongelofelijk verdriet, dat met veel gevoel vertolkt werd: alle hoop, woede en verontwaardiging is gepasseerd en al wat rest is een ontroostbaar verdriet met de dood tot gevolg. Langzaam daalden wij, aan de hand van het Brentano Quartet, af naar de onderwereld.

Lang tijd om na te denken hadden we niet. Direct nadat de laatste noten waren uitgegalmd en de laatste kuchen gekucht, klonken alweer de eerste tonen van Joseph Haydn's Die Sieben Letzte Worte unseres Erlösers am Kreuze, sonata IV. Volstrekt anders. Hier voert niet verdriet de boventoon, maar verontwaardiging en pijn. Het stuk vertolkt de onmacht die Christus gevoeld heeft, na het spreken van zijn laatste woorden aan het kruis. De verontwaardiging brengt meer geweld en opstandigheid met zich mee, en we werden dan ook met een ruk weer uit onze afdaling richting de onderwereld getrokken.

Na Haydn volgde Sjostakovitsj, Elegy opus 36a. Mooi en ingetogen. Hoewel het gedempt droef begint, nemen in het tweede deel van het stuk mooie herinneringen het woord. Richting het einde hoorden we zelfs af en toe een majeure door de zaal dwarrelen. Een paar minuten later luisterden we naar het volgende stuk, gecomponeerd door Carlo Gesualdo. Gesualdo was mij

volstrekt onbekend en een grote verrassing! Zijn muziek is op bepaalde momenten een perfecte vertolking van het begrip 'wroeging'. De twee stukken zitten vol dissonanten en toonwisselingen. Haydn kwam weer terug, nu met sonata VI. Een kalmer stuk dan zijn voorgaande. Hoewel er nog veel pijn uit spreekt, is er ook berusting. Aan het einde van het stuk mochten we genieten van een zeldzaam moment in majeur. In de inleiding voorafgaand aan het concert gaf Gerard op het Veld aan dat dit typerend is voor de optimist Haydn; uiteindelijk is er altijd hoop.

De Elegy van Carter is bijzonder troostend. Naast het bittere verdriet spelen mooie herinneringen de boventoon. Een elegie in alle opzichten, maar dan wel weer volstrekt anders. We eindigen het eerste gedeelte van de avond met de tweede verrassing van de avond: Guillaume Lekeu. Een jong gestorven Waal, hij was pas 24 jaar. Het stuk is zwaar romantisch en was een prachtige afsluiting van het eerste gedeelte van de avond. We waren min of meer weer terug bij het begin van de avond, zo hevig droef klinkt het. Niet vreemd als je bedenkt dat het is geïnspireerd op de woorden van Christus: 'Mijn ziel is bedroefd tot aan de dood.'

In de pauze valt op dat een deel van de aanwezigen minder positief was. Ik hoorde meerdere keren de voorzichtig gestelde vraag 'Waarom is er gekozen om deze zo verschillende stukken dicht achter elkaar te spelen?' Een terechte vraag. Ook ikzelf had af en toe moeite de grote verscheidenheid aan stukken die elkaar opvolgden, te kunnen bevatten. Toch was dit ook juist wat het zo indrukwekkend maakte. Zonder naar adem te kunnen happen bleef de ellende in velerlei variaties op je afgevuurd worden. Mijn verklaring voor het aan elkaar spelen van de stukken vond ik in de inleiding van het kwartet zelf. Hierin gaf Steinberg aan dat het prachtige aan al deze in mineur geschreven stukken is, dat ze kunnen helpen gevoelens in klank uit te drukken. Gevoelens verschillen per persoon, en daarnaast is er in de taal ook een overvloed aan woorden beschikbaar waarbij een mineurklank om de hoek komt kijken. Deze verscheidenheid zien we terug in de muziek. Door de stukken samen te nemen wordt het scala aan mineur benadrukt. Eerlijkheid gebiedt te zeggen dat ik later vernam dat het mogelijk ook zo moest omdat het concert voor de radio werd opgenomen... Aangezien dat de magie er wel een beetje vanaf haalt, houd ik het bij mijn eigen verklaring.

Na de koffie volgde het tweede strijkkwartet van Bartók. Omdat de stukken vóór de pauze allemaal kort waren, werden de opvoeringen daar soms wat statisch. Hiermee werd het samenspel tussen de leden van het Brentano Quartet niet altijd eer aan gedaan. Na de pauze werd dit ruimschoots goedgemaakt. Er kwam een mooie dynamiek in het kwartet, en het samenspel was subliem. Het bracht een bijzondere spanning in het stuk die vanaf het allereerste motief, in de inleiding 'vogelmotiefje' genoemd, expliciet is. Hierbij nam de ecooloog in mij het over. Het vogelmotiefje verandert in een veldleeuwerik, die ons al in februari, in het diepst van de winter, verblijdt met het prilste voorjaarsgeluid. Ook in het eerste, nog droeve en diep winterse, gedeelte van het strijkkwartet van Bartók zijn de klanken van het vogelmotiefje een voorbode voor wat komen gaat... In het tweede, snelle gedeelte slaat de vroege lente in al haar hevigheid toe. Hoewel vaak als een tijd van leven en vreugde gezien, is de lente voor de gemiddelde vogel of plant echt geen feest. Strijden voor overleving is, met name in de vroege lente, de regel: gevechten tot de dood om een territorium te bemachtigen, de haastige groei van planten om maar genoeg licht te kunnen vangen en een angstige zoektocht naar voedsel dat nog steeds niet volop aanwezig is. Een geweldige tijd van het jaar voor de ecooloog. Overal is de natuur in beweging en iedere dag is er weer een nieuwe spectaculaire waarneming te doen. Zo is ook deze muziek; wervelend, verrassend en overal vallen weer nieuwe details te ontdekken. Desalniettemin eindigden we de avond in een passende mineur. In het derde deel verstomt alle heftigheid en dalen we terug de winter in. Als het eerste deel januari is, het tweede deel de vroege lente, dan is het derde deel de ongewenste vrieskou in maart.

Nelson Goerner

12 februari 2019

door Frans Stegers

Een avond vol passie

Met een blij gemoed toog ik naar De Vereeniging, immers mijn lievelingscomponisten Brahms en Schumann stonden op het programma.

Het is altijd een genoegen om te zien hoe de zaal zich vult als de deuren worden geopend, je weet van tevoren nooit hoe laat dit gebeurt. Mensen spoedden zich naar hun favoriete plaatsen en een kwartier voor aanvang was de zaal al behoorlijk gevuld. Het was duidelijk een pianorecital want de linkerkant van de zaal vulde zich sneller dan de rechterkant. Veel mensen willen de handen van de pianist zien. Zelf geef ik de voorkeur aan een plaats die de voorkant van de pianist laat zien.

Een lichte teleurstelling maakte zich van mij meester toen ik vernam dat de pianist Brahms had geschraapt en koos voor Chopin. Geen opus 119 dus, het laatste pianowerk dat Brahms schreef (de opusnummers 116 tot en met 119 noemde Brahms 'Wiegenlied meiner Schmerzen'). Maar Chopin dus, en gelukkig niet de minste stukken: de meest majestueuze van zijn nocturnes en de prachtige lyrische Barcarolle.

Nelson Goerner, een kleine, bescheiden en ietwat verlegen uitziende man betrad het podium. Chopin's Nocturne kreeg de majesteitelijke behandeling die zij verdient, duidelijk dat we hier te maken hadden met een uiterst gepassioneerde pianist. Goerner oogde rustig en geconcentreerd tijdens het spelen, maar zijn vingers hadden een stevig en vurig toucher. De grote gebroken akkoorden in het middendeel klonken groots onder zijn betrekkelijk kleine handen en de complexe opzweepende noten van het slotdeel vurig. De mooie lyrische Barcarolle was ook verzorgd, maar deed mijn hart niet sneller kloppen.

Beethoven daarentegen, met de Appassionata-sonate, bracht mij op het puntje van de stoel. Van begin tot eind was ik geboeid door de, overigens niet vlekkeloze, interpretatie. Ik sloot mijn ogen en zag Beethoven voor me. Gekweld uiterlijk, wilde bos haren, tegengesteld uiterlijk van onze vriendelijk ogende (vrijwel kale) pianist. Wat toverde hij gepassioneerde klanken uit de vleugel. Naar mijn smaak waren de tempi hier en daar wat aan de hoge kant. Andante con moto leek het tweede deel meer moderato, wat je op het eind hiervan merkte aan de wel heel snelle tweeëndertigste noten. Ook de aanpak van dit deel was stevig. Wel moet worden opgemerkt dat veel pianisten dit deel juist erg lyrisch en adagio spelen. Ik vond het een verfrissende aanpak. Het derde deel ging meer vivace en zeker niet allegro non troppo. Dat werkte hier en daar wel een missertje en een slordigheid in de hand. Gek genoeg deerde mij dat niet. Vol bewondering voor Beethoven (wat een compositie!) en de pianist raakte ik in vervoering. Ik geef verre de voorkeur aan een niet geheel vlekkeloze maar boeiende uitvoering, boven een perfect uitgevoerde die mij niet raakt.

Overigens werd er opvallend weinig gehoest deze avond; volgens mij een teken dat het publiek geconcentreerd luisterde.

Na de pauze volgde Robert Schumann. De Toccata was een kolfje naar de hand van Goerner. Wat een topcompositie leverde de nog geen vijftientigjarige Schumann hier af. Virtuoso, maar met allerlei subtiele muzikale grapjes. Ik zat weer gedurende het hele stuk op het puntje van mijn stoel. Dan de Papillons, dat is andere koek! Schumann leverde hiermee op twintigjarige leeftijd een echt karakterstuk af, bestaande uit twaalf veelal korte stukjes. De jonge Schumann was geheel in de ban van de romantische literatuur van de kort daarvoor overleden schrijvers E.T.A. Hoffmann en Jean Paul. Deze stukken verbeelden delen uit een roman. Zij zijn zeer wisselend van lengte en karakter en moeten het nauwelijks hebben van virtuositeit maar vooral van verbeeldings- en uitdrukingskracht. En ook dat zit in het repertoire van Nelson Goerner.

Geëindigd werd met een bewerking van een aantal walsen van Johann Strauss van de hand van Leopold Godowsky, een klaviervirtuoos. Dat je voor deze complexe, hondsmoeilijke stukken een virtuoos moet zijn was snel duidelijk. Wat een hoeveelheid noten en wat een hoeveelheid ff, fff en nog meer! Gelukkig is de Steinway-vleugel van De Vereeniging een stevig gebouwd instrument, hij kreeg heel wat te verduren. Persoonlijk kon het mij echter niet boeien. Dat lag niet aan Goerner maar aan Godowsky: teveel noten en te weinig muziek naar mijn smaak. Maar daar zullen de meningen over verdeeld zijn.

Gelukkig ging ik met andere klanken in mijn oren naar huis. Drie toegiften: een lyrische Nocturne opus posthume van Chopin, Caprice Italië van Poulenc uit zijn Suite Napoli (dit heb ik de pianist na afloop moeten vragen want ik kende het niet) en de wonderschone Sarabande uit de zesde Partita van J.S. Bach.

Overigens moet mij van het hart dat het einde van de avond ietwat rommelig verliep. De deuren gingen open zodra de laatste noot was gespeeld; een aantal mensen spoedde zich al naar huis terwijl het applaus nog volop klonk. Tijdens de toegiften werden de deuren weer gesloten. Voor de uitvoerenden lijkt me dat geen prettig gezicht. Wat mij betreft horen toegiften, zeker bij pianorecitals, er gewoon bij!

Ik heb een prachtige avond vol emotie, passie en prachtige muziek beleefd.

Amihai Grosz, Sunwook Kim, Guy Braunstein, Zvi Plesser

5 maart 2019

door Stefan Kunz

Made in Paris

Mijn naam is Stefan Kunz. Ik kwam bijna elf jaar geleden vanuit Essen in Duitsland naar Nijmegen om hier te studeren. Via een huisgenoot van me, Wilfried Uitterhoeve, kwam ik zo'n acht jaar geleden voor het eerst naar de kamermuziekserie en krijg sindsdien elk jaar voor mijn verjaardag een abonnement. Ik ben niet bijzonder muzikaal onderlegd, daarom is deze naklank echt een persoonlijke impressie, vrij van technisch-muzikale inhoud.

Om te beginnen: het was een hele rustige en aandachtige avond en er was bijna geen gekuch te horen. Dat is een beladen thema, maar omdat het zo mooi stil was, mag het even genoemd worden. Ten tweede viel de heel goed gevulde zaal positief op; iedereen die deze avond erbij was werd ten volste beloond.

De brochuretekst was al heel spannend. We kregen een thematische avond met een samenhangend verhaal achter alle composities. Het draaide om de Franse muzikale scheppingstijd na de in 1870 verloren oorlog tegen het Duitse Rijk. César Franck, Gabriel Fauré, Ernest Chausson, Camille Saint-Saëns en anderen richtten na de oorlog vrij snel de Société Nationale de Musique op. Onder het motto *Ars Gallica* wilden zij zich inzetten voor het verspreiden van het Franse muzikale gedachtegoed en trachtten zich los te maken van de Duitse muzikale invloed. Hiervan hebben wij een proefje gekregen en ik vond dat heel geslaagd: zowel de losse stukken alsook de totaalindruk van de werken uit deze tijd tot ongeveer 1900. De musici hadden een rustige en warme speelwijze en zij slaagden erin om zonder spektakel toch spannend te spelen.

Het eerste stuk was het Pianokwartet in A, opus 30 van Ernest Chausson. Deze compositie werd door velen, maar niet allen die ik achteraf sprak, als het mooiste van de avond ervaren. Helaas viel Chausson in 1899, twee jaar naar het voltooiën van dit kwartet van de fiets en stierf – misschien was dat met een Duits vehikel niet gebeurd... Het werk werd perfect gespeeld en ik denk dat het heel goed paste in de speelwijze van het kwartet. Amihai Grosz zal niet voor niets het initiatief bij deze muziek hebben gelegd, want hij moet er een affiniteit mee hebben gehad. Je kunt haast horen dat Chausson omwille van het esthetische genoeg componeerde. Het eerste deel had de aanduiding *animé*, dus 'levendig'. Het werd rustig en zeer aandachtig gespeeld. Ik vond de klank heel erg helder en de afstemming van de musici onderling heel goed. Het eerste deel was daardoor geslaagd afwisselend en even spannend als wanneer het met veel kracht en spektakel uitgevoerd zou zijn.

Na het eerste deel was er een minipauze waarin de violist zijn stoel verruilde met die van de bladomslager en daarna duidelijk naar het publiek gebarde dat dit fijner zat, wat voor een vrolijke zachte lach in de zaal zorgde.

Très calme, 'zeer rustig', was de aanduiding voor het tweede deel. Het kenmerkte zich dan ook door weinig stroomversnellingen. Veel gelijkmatig ritme gaf dit deel een aandachtige sfeer. Je moest deze avond wel voor zo'n sfeer openstaan, want anders zouden de eerste twee delen misschien net iets te lang hebben aangevoeld.

Simple es sans hâte, 'eenvoudig en zonder haast', was de aanduiding van het derde deel. Het was heel gelijkmatig, maar ook? vlug, spannend en een beetje opwindend geïnterpreteerd, met veel lage tonen op de piano en een krachtige cello. Deze werden fantastisch afgewisseld met hoge dansende vioolklanken, wat past bij de in de brochure beschreven liederencomponist Chausson.

Een wild eindeel met de aanduiding animé uit het eerste deel rondde het stuk af. Lichtvoetige melodieuze delen wisselden af met donkere spannende momenten, die ook na enige worsteling altijd opgelost werden in vrolijke en lichte klanken. Zo kon het pianokwartet heel opgewekt, maar tegelijkertijd ingetogen worden besloten. Perfect, fantastisch.

Het tweede stuk was de Petite Suite van Claude Debussy, dat geschreven werd voor een vierhandige pianouitvoering en hier uitgevoerd werd als een bewerking voor pianotrio. De melodie uit het eerste deel zal velen waarschijnlijk bekend zijn geweest. Ik vond dit eerste deel, dat 'En Bateau' heet, heel mooi omdat het door de golvende uitvoering echt aan een bootvaart deed denken waar kleine golfjes zachtjes tegen de boot slaan. Dit paste ook weer heel mooi bij de speelwijze van de musici. Vooral rustig met enkele meer spannende en meer hevige momenten.

Na drie minuten was het voorbij en begon het tweede deel, 'Cortège', wat optocht of stoet betekent. Dit had een vrolijk, helder en een beetje feestelijk karakter. Deze eigenschappen hadden, vind ik, nog sterker naar voren gehaald kunnen worden, met iets meer sprankeling. Anderzijds paste het stuk aldus geheel in de bedachtzame en terughoudendere expressie van de musici. Ook dit deel was al na drie minuten voorbij en het derde deel, het Menuet, begon. Ik wist dat menuet een dans is, maar ik heb het even wat gedetailleerder opgezocht: het is een Franse dans in een driedelige maatsoort (3/4, 3/8, 3/2) uit de Baroktijd die vaak onderdeel is van een suite. Dat is hier ook zo. Ook het thema uit dit deel herkende ik. Ik vond het buitengewoon mooi gespeeld door zijn beetje swingende dansende uitvoering zowel in intonatie als in ritme.

In het laatste deel, het Ballet, dus weer een dans, maar nu een waar het meer om kunstzinnige expressie ging, ging het er eerst wild en stevig aan toe, want er was voortdurend een duidelijke bas te horen en je kon je goed voorstellen hoe een balletdanser figuren opvoert. Dit werd afgewisseld met een rustiger tussendeel waarna weer het thema met sterke en licht bruisende bas kwam. Ook dit deel was kort; hierna volgde de pauze. Al met al een uitgesproken mooi eerste deel van het concert, vooral ook voor mij want over mooie dingen is het altijd leuker om te schrijven.

Na de pauze werd Pièce de Concert voor altviool en piano van George Enescu gespeeld. Dit muziekstuk viel wisselend in de smaak was mijn indruk, nadat ik enkele bezoekers na afloop van het concert erover had gesproken. In de beschrijving staat dat Enescu in leven vooral als musicus gevraagd was en dat zijn composities snel in vergetelheid zijn geraakt. Een bezoeker vond dat ze daar ook maar hadden kunnen blijven, andere vonden het juist een hele mooie, leuke en spannende compositie. De meningen liepen er dus over uiteen. Bij mij bleef de indruk over van een mooi stuk, dat er echter niet uitsprong door bijzondere meeslependheid en spanning, alhoewel ik dit ook weer deels toeschrijf aan de musici die niet van het spektakel waren en die zich misschien te weinig overgaven aan de virtuoze passages. Als leek kan ik me voorstellen dat de iets saaie indruk ermee samenhangt dat het volgens de beschrijving een voorspeelstuk voor studenten is geweest om aan het conservatorium waar Enescu werkte hun spelkwaliteit te kunnen beoordelen. Het werk heeft een rustig begin en wisselt dan vaker af met virtuoze, warme sprankelende delen. Ik kan me goed voorstellen dat dit de kracht uitmaakt van een voorspeelstuk, want er komen veel speelwijzen aan de orde en daarnaast kan

het toch niet buitengewoon moeilijk zijn als het voor studenten is geschreven. Al met al maken de speelwijze en een misschien meer op beginnerstechniek gerichte aandacht van de componist, dat dit toch mooie werk niet veel indruk achterlaat.

Het laatste werk van de avond was het Pianokwartet nr. 1, opus 15 van Gabriel Fauré. Het werd samen met het eerste opgevoerde stuk van Chausson naar mijn indruk door de meesten als de hoogtepunten van de avond beschouwd. Daar sluit ik me graag bij aan. Het eerste deel, *allegro molto moderato*, dus vrolijk en zeer gematigd, paste geheel bij de bekende speelstijl van de musici en dat was al te vermoeden omdat de brochure liet weten dat de muziek van Fauré kan worden gekenmerkt als terughoudend en bescheiden. Dit kwam samen in een heel harmonische uitvoering van het pianokwartet door deze musici. Het overtuigde meteen bij de eerste maten: sprankelend, licht virtuoos en met een spannende afwisseling. De piano klonk op de achtergrond soms als een harp waar je allerlei tonen van hoog tot laag of andersom op rij doorspeelt. Dit gaf soms een licht meditatief karakter. Welkom als laatste onderdeel op zo'n late avond. Het eerste deel was heel gedragen en melodius, of zoals in de brochure staat geschreven: 'het had een edele harmoniek'. Betoverend om je gedachten te laten vliegen met de muziek, maar te spannend om weg te soezen. De beschrijving uit de folder dat bij Fauré de muziek altijd doel op zich is en geen middel was herkenbaar.

De musici toonden in dit werk ook de meeste expressie van de avond. Dat paste heel goed bij zowel het eerste gedeelte, maar vooral ook bij het tweede. De aanduiding *scherzo allegro vivo*, dus grappend, vrolijk en levendig, zegt het al. In het midden van het tweede deel slaat de muziek ineens om van een bruisende volle klankwereld naar een verfijnd filigraan en bedachtzaam deel dat soms wat staccato en springerig wordt.

Kort daarna is het al voorbij en volgt het derde deel, een *adagio*. Dat begint heel zwaar en dramatisch en drukt haast op de stemming, een beetje zoals bij een dodenmars, heel droevig. De piano klinkt een beetje als in de bekende *Gymnopédies* van Eric Satie. Na een tijdje verandert de piano naar een iets snellere en vrolijkere toonopvolging terwijl de strijkers nog steeds lange streken op lage tonen uithalen en zo de *adagio*-aanduiding geheel volgen. Totdat het deel een beetje vervliegt met lange romantische klankgolven, alsof je een ballon in de hemel laat stijgen en die langzaam steeds meer uit in de hemel verdwijnt en ineens niet meer zichtbaar is.

Daarna volgt een kort stil moment, je hoort even een beetje het publiek, en dan gaat het door naar het laatste deel en ook het laatste deel van de avond. Dit is een *allegro molto*, dus een nog wat vrolijker stuk dan in het begin. Het iets springerige en het rustig romantische uit de eerste twee delen zijn hierin terug te horen. Richting het einde wordt een grote spanningsboog opgebouwd die op meerdere manieren mooi tot stand komt, soms meer door de piano en soms meer door de strijkers. De piano doet dan soms weer iets harpachtigs, wat het werk het warme karakter van het begin weergeeft en zo mooi tot een einde laat komen.

Daarmee was een avond met indrukken van de creaties uit de tijd van de Société Nationale de Musique rond. Ik heb de indruk – maar nogmaals, ik ben een leek – dat in deze periode de muziek zich gekenmerkt heeft door nieuwe klankexperimenten en virtuositeit, met een minder strakke koppeling aan de muzikale conventies. Een avond met een mooi motto, en helemaal geslaagd.

Dank nog aan het bestuur van de NSvK dat deze mooie avond heeft georganiseerd.

Busch Trio

26 maart 2019

door Wilfried Uitterhoeve

Gehamerd en aangestroken

Van de NSvK-voorzitter mocht ik kiezen voor welk concert ik de 'naklank' voor mijn rekening zou nemen. Ik koos voor het concert van het Busch Trio. Muziek voor pianotrio hoort tot mijn favoriete subgenres van de kamermuziek, met die spannende verhouding tussen de gehamerde pianosnaren en de aangestroken snaren van de viool en de cello. Mijn herinnering bijvoorbeeld aan het grootse optreden van het Fontenay Trio zo'n tien jaar geleden in Nijmegen is nog altijd levendig.

Bij mijn keuze voor het Busch Trio speelde ook nog een kleine oprisping van affectie voor mijn geboortestreek mee. Violist Mathieu van Bellen komt, net als ik, uit het Land van Hulst, en ik heb hem eens gehoord bij een optreden op een onwaarschijnlijke locatie: de gewezen jazzclub Porgy & Bess in Terneuzen.

Het trok me ook, dat ik me met het schrijven van deze naklank allicht wat nader zou kunnen verdiepen in een heel belangwekkend werk binnen de Russische muziek. Die muziek heeft mijn warme belangstelling sinds ik in de jaren '90 van de vorige eeuw als SUN-redacteur enkele maanden lang doende ben geweest met de eerste uitgave van Francis Maes' Geschiedenis van de Russische muziek, een boek dat inmiddels, ook dank zij een vertaling in het Engels, geldt als een ware classic. Het Pianotrio nr. 2 van Rachmaninov valt buiten het ijzeren repertoire, en ik had het nog nooit in het echt gehoord, maar het uitermate melancholische en elegische werk speelt, signaleert Maes, een belangrijke rol in de geschiedenis van de Russische kamermuziek.

Maar nu de muziek in volgorde. Het Notturmo van Schubert bevalt me eigenlijk niet zo, en deed dat ook deze avond niet. Heel oneerbiedig gezegd: het is een tearjerker. Gelukkig werd het zwelgend-melodische karakter niet te zwaar aangezet; de lichte uitvoering was heel goed te verdragen.

Ik zag meer uit naar het Pianotrio op. 87 van Brahms. Onlangs mocht ik een huisconcert bijwonen met het Franse Sedici Trio, dat het Pianotrio opus 8 van Brahms speelde. Dat is een stuk van een grote hartstocht, met hevige erupties en contrasten. Het werd ook nog eens ongemeen fel en scherp gespeeld, zodat daar in Groesbeek het dak er bijna af ging. Het in De Vereniging gespeelde pianotrio opus 87, het middelste van de drie, is in de meeste delen meer ingehouden – het loopt meer door, zal ik maar zeggen. Maar rustig is Brahms nooit, het is altijd een nerveus en gecompliceerd gekrioel van thema's, bewerkingen en subthema's. Het Busch Trio deed het werk alle eer aan, met een waarlijk Brahmsiaanse verve en warmte, in een hoog tempo, met een grote saamhorigheid in de afwisselingen en overnames.

De brochure wijdde mooie bewoordingen aan de opzienbarende passages aan het begin en het einde van het derde deel, Scherzo en Presto: ‘mysterieus gefluisterde noten’, ‘Mendelssohniaanse dartelheid’. Ja, dat zat er allemaal in, maar die passages hadden van mij nog wat meer ‘spooky’ gemogen, met een meer bijtende bijdrage van de strijkers: scherpe gekartelde randen rondom een rustig middenstuk.

Het meest benieuwd was ik dus naar het Trio *élégiaque* nr. 2 van Rachmaninov. De componist plaatste zich met dit werk uitdrukkelijk in de nationale muziektraditie. Zoals Tsjajkovski diens leermeester Rubinstein herdacht met een pianotrio met variaties, zo schreef Rachmaninoff dit trio met variaties naar aanleiding van de dood van zijn leermeester en verhoopte wegbereider Tsjajkovski. De componist gaf zich in dit stuk ten volle over aan de elegische en melancholische klankkleur. Het Busch Trio deed het prachtig, met vooral in de tien variaties een veel scherpere afwisseling van tempo en stemming dan in, bijvoorbeeld, de klassieke opname van het Beaux Arts Trio. De piano domineerde natuurlijk, zoals bijna altijd in het oeuvre van Rachmaninov, maar de mooiste, de meest hartverscheurende passages waren weggelegd voor de cello. De muziek stierf als het ware weg in droefenis, en het trio hield de zaal gevangen in een stilte die maar liefst ongeveer 15 seconden duurde. Dat maak je maar zelden mee.

Het was, vertelde Van Bellen, hun allereerste uitvoering van dit stuk. Ik denk dat ze met dit werk een ijzersterke toevoeging hebben aan hun repertoire. En daar moet vroeg of laat ook een cd van komen.

Een kleinigheid nog over de brochure. Het eerste deel van het stuk van Rachmaninov werd daarin aangeduid als *moderato*. Maar dat klopte hoorbaar niet: dikwijls ging het er *prestissimo* aan toe. En inderdaad, dit deel telt, op ca. 19 minuten, evenzovele tempo-aanduidingen, van *moderato* tot *vivo* e *agitato*. Ik weet ook niet hoe je in de ‘officiële’ vermelding moet omgaan met zo’n ellenlange lijst. Maar gelukkig werd de veelheid aan tempi wél aangeduid in de begeleidende tekst.

Ten slotte nog het probleem van de (dis)balans, dat bij elke combinatie van strijker(s) en piano kan opduiken. Een vriendin, die rechts voorin de zaal zat, dus dichtbij de vleugel, vond die wel érg dominant, niet alleen bij Rachmaninov, maar ook bij Brahms en Schubert. Ik opperde dat dat misschien aan haar positie in de zaal lag, want ik had middenin de zaal geen disbalans gehoord. Naar nee, zei ze, enkele weken eerder, met haar op dezelfde zitplaats, bij het pianokwartet dat de Franse werken van onder meer Fauré en Chausson had gebracht, had de piano zich prachtig gemengd met de rest. Lag de ‘schuld’ bij de uitvoeringen van Brahms en Schubert dus bij de pianist, of bij de vleugel? Ik weet het niet.

Sergej Khachatryan, Lusine Khachatryan

24 april 2019

door Fons Plasschaert

Ysaÿe waarde door de zaal

Wat een bijzondere avond was dit! Wat waren de ingrediënten? Het betrof het laatste concert in de serie van het seizoen 2018–2019 van de Nijmeegse Stichting voor Kamermuziek in de prachtige Grote Zaal van De Vereeniging, met weer zo'n ruim duizend toehoorders. Twee jonge topmusici, broer en zus, afkomstig uit Armenië, brachten een programma met vioolsonates, drie absolute meesterwerken van het genre uit de achttiende, negentiende en twintigste eeuw. Voorts de mooie Steinway-vleugel en de Guarneri del Gesù-viool uit 1740, ooit eigendom geweest van de wereldberoemde Belgische violist Eugène Ysaÿe.

Allereerst was er voorafgaand aan het eigenlijke programma een interessante en leerzame inleiding door Gerard op het Veld, oud-bestuurslid van de NSvK. Hij was ook verantwoordelijk voor de uitstekende toelichtingen op de stukken in het programmaboekje. Het concert werd rechtstreeks uitgezonden door NPO Radio 4.

De Armeense violist Sergej Khachatryan werd in 2005 op z'n twintigste winnaar van de Koningin Elisabethwedstrijd in Brussel. Hij mag dan wel alles van een wonderkind hebben, toch is hij zeer bescheiden in zijn optreden. Voor Sergej is zijn zus Lusine, een begenadigde pianiste, zijn geprefereerde kamermuziekpartner. Hun muzikale vertolkingen getuigen van een intelligente interpretatie, met groot respect voor de composities die ze spelen.

Het eerste stuk op het programma was de sonate KV 454 van Mozart uit 1784. Deze schreef in een brief aan zijn vader: 'Wij hebben hier op het ogenblik de beroemde (Regina) Strinasacchi uit Mantua, een zeer goede violiste met veel smaak en gevoel in haar spel. Ik werk nu aan een sonate die we donderdag in de schouwburg op haar concert zullen spelen.' Op de ochtend voor het concert gaf Mozart de vioolpartij aan Strinasacchi, zodat zij deze kon instuderen. Die avond verscheen hij met een opgewekte glimlach in het theater. Keizer Franz Joseph was aanwezig en de sonate, die zonder enige repetitie werd uitgevoerd, kreeg een enthousiaste ontvangst, maar de keizer had met zijn toneelkijker naar Mozarts pianopartij gekeken. Op het muziekpapier zag hij alleen lege lijnen. 'Wat', riep de keizer, 'is het weer zover?' Mozart boog en zei: 'Moge het u behagen majesteit, er ontbrak aan de uitvoering geen enkele noot.'

De sonate heeft drie delen, waarvan het eerste vooraf wordt gegaan door een inleidend Largo. In het lichtvoetige Allegro wordt het thema door de piano en viool samen ingezet, waarna de lijnen van beide instrumenten vervlechten. Afwisselend worden de thema's tot een gaaf geheel uitgewerkt. Het Andante heeft een enigszins dromerig karakter. Door zijn lange melodische lijnen, waarin opnieuw de piano en de viool eerst gelijk opgaan en daarna elkaar afwisselen, mag het gerekend worden tot de mooiste stukken uit Mozarts sonates voor viool en piano. Het laatste deel, Allegretto, heeft het karakter van een rondo met de voor Mozart zo kenmerkende frisheid, opgeroepen door tegenaccenten en, aan het einde, snelle triolen-passages. Ik was geroerd door het prachtige spel van beide musici. Er werd met een opmerkelijk gemak heel intiem muziek gemaakt met prachtige fraseringen, zeer ingetogen en alles ten dienste van de zo zuivere muziek van Mozart.

Daarna volgde de Tweede sonate van Sergej Prokofjev, opus 94a. Na de Duitse invasie van de Sovjet-Unie in 1941 werd Prokofjev met veel andere Russische kunstenaars geëvacueerd uit Moskou. Hij verwierf een opdracht van het Comité voor Kunstzaken voor het schrijven van muziek voor de fluit, omdat hij vond dat dit instrument ten onrechte verwaarloosd werd. Hij bracht het grootste deel van 1942 door in Alma-Ata waar hij begon met het schrijven van zijn fluitsonate. De zomer erna kwam het werk gereed. Het stuk is geschreven in een neoklassieke en tegelijkertijd lyrische stijl. De eerste uitvoering vond plaats op 7 december 1943 in Moskou door Nikolaj Karkovski (fluit) en Svjatoslav Richter (piano). Het stuk werd meteen enthousiast ontvangen en is een van de meest populaire kamermuziekwerken voor fluit. In 1943 schreef Prokofjev op aandringen van de violist David Oistrach een bewerking voor viool van deze fluitsonate. Dat kostte niet veel moeite, omdat de fluitpartij eenvoudig was aan te passen voor de viool. Een aantal herhaalde noten in de fluitpartij werd in de vioolpartij geoctaveerd, wat de partij briljanter maakt.

Het grootste deel van de sonate is geschreven in de stralende toonsoort D-groot. Alleen het langzame deel (Andante) staat in F-groot. Het eerste deel is geschreven in de traditionele sonatevorm. Het Scherzo is opgewekt, met een lyrisch middendeel. Het langzame deel is erg ingetogen. Het laatste deel zit vol humoristische staccato-passages. Vooral in dit deel is de viool wellicht beter dan de fluit in staat de registersprongen en extreme contrasten in dynamiek te maken. Ik denk dat met name de Armeense wortels van de beide musici ertoe bijdroegen dat alle extremen in dynamiek en tempo, maar ook de lyriek en de kracht van de verschillende passages volledig tot zijn recht kwamen. Virtuoso en glashelder was het samenspel van violist en pianiste, met grote dynamische tegenstellingen. Het publiek was muissstil, maar moest na het ontroerende Andante even alle hoestprikkels loslaten om weer ingetogen naar het bruisende en feestelijke slotdeel te kunnen luisteren. Sergej en Lusine kregen een langdurige en staande ovatie aan het einde. Dit stuk en de interpretatie ervan vormde voor mij en voor velen het hoogtepunt van de avond: zeer indrukwekkend.

Na de pauze volgde César Francks bekende vioolsonate. Het stuk behoort tot het standaardrepertoire van veel violisten. De sonate werd in 1886 door Franck opgedragen als huwelijkscadeau aan Eugène Ysaÿe (1858–1931), de componist, dirigent en een van de grootste concertviolisten van zijn tijd. Sergej speelde op de prachtige Guarneri del Gesù-viool die ook in bezit is geweest van diezelfde Ysaÿe. Het zou dus zomaar kunnen zijn dat we vanavond de sonate door Ysaÿe werd gespeeld op dezelfde viool waar Sergej in Nijmegen op speelde. Bovendien is bijzonder dat in herinnering aan Ysaÿe in 1937 het eerste internationale vioolconcours opgericht werd, de 'Eugène Ysaÿewedstrijd', dat vanaf 1951 de Koningin Elisabethwedstrijd zou gaan heten. David Oistrakh was de eerste winnaar, de man die in 1943 aan Prokofjev vroeg de fluitsonate om te werken tot een vioolsonate. En Sergej Khachatryan won dit concours in 2005.

Toen Franck de sonate voltooid had vroeg de pianiste Marie-Léontine Bordes-Pène aan hem of hij genegen was het werk aan te bieden aan Ysaÿe en zijn bruid Louise Bourdeau. Franck schreef terug: 'Ik wil dat graag doen, ik heb het nog aan niemand anders beloofd en het zou mij een groot genoegen doen als zo'n groot kunstenaar ervoor zou pleiten.' Charles Bordes, de zwager van de pianiste, nam de vioolpartij voor zijn rekening. Na een snelle oefensessie speelden zij het stuk op de ochtend van de trouwdag als Francks huwelijksgeschenk. Ysaÿe hield het werk gedurende zijn carrière, samen met vele pianisten (onder wie zijn broer Théophile) op zijn repertoire.

Het werk staat bekend om zijn relatief lastige pianopartij. Piano-technische moeilijkheden zijn onder andere de zeer grote akkoorden – de componist had zelf zeer grote handen – en de virtueuze passages in met name het tweede deel. Franck schreef het vierdelige werk in de

sonatevorm volgens de vroege vormtraditie (langzaam–snel–langzaam–snel). Het idioom is laatromantisch. Hoewel de vier delen niet doorgecomponeed zijn, zitten in elk deel thematisch herkenbare elementen en motieven uit de andere delen verwerkt volgens het door Franck ontwikkelde 'cyclisch principe' op basis van een 'kiemcel'. De vier delen beginnen met het Allegretto ben moderato, geschreven in een rustige 9/8 maat als een wiegenlied. Vervolgens het Allegro, woester, virtuozer, opzweepend, gepassioneerd, het Recitativo-Fantasia, ben moderato, openend met een recitatief gevolgd door een vrijere vorm, quasi-geïmproviseerd. Het laatste deel, Allegretto poco mosso, heeft een rondo karakter (telkens terugkerend motief), dat in canon is gecomponeerd, waarbij piano en viool elkaar voortdurend achterna zitten. Met recht kun je zeggen dat na de pauze Ysaÿe, met de sonate van Franck gespeeld op zijn viool, in de zaal rondwaarde en de cirkel daarmee rond was.

Een opmerking over de interpretatie van zowel de Mozart- als de Franck-sonates. De Armeense wortels waarin extremen in liefelijkheid en hardheid elkaar kunnen afwisselen, leidden niet tot Weense, middeleuropese interpretaties met vooral liefelijkheid en rococo-achtige beelden, maar tot een hedendaagse vertolking van liefde en kracht.

De toegift die Sergej speelde was een volksliedje genaamd 'Tsirani Tsar', de abrikozenboom, van de bekende Armeense componist Komitas (1869–1935). Sergej droeg de toegift, een eenvoudig en verstillend lied met flageoletten en dubbelgrepen, op vanwege de Armeense genocide tijdens de Eerste Wereldoorlog, waarbij nu ruim honderd jaar geleden ongeveer anderhalf miljoen Armeniërs het leven lieten.

Ook voor Sergej en Lusine Khachatryan was dit optreden in Nijmegen een hoogtepunt. Vrijwel nergens treffen ze een zo mooie zaal aan waar meer dan duizend toehoorders enthousiast reageren op hun optreden. Dat is overdonderend. Dit alles voorbereid en georganiseerd door een enthousiast bestuur. Opnieuw hebben we een onvergetelijke avond beleefd. Hulde voor dit alles. We verheugen ons alweer op het nieuwe seizoen, dan is het een lustrumjaar. Het programma voor het zeventigste seizoen van de NSvK ligt alweer helemaal klaar met klinkende namen van musici en prachtige repertoires.